4. ÜNİTE

GÜNCEL DİNÎ MESELELER

Bu ünitede,

1. **Dinî meselelerin çözümüyle ilgili temel ilke ve yöntemleri öğreneceğiz.**
2. **İslam'ın ekonomik hayatla ilgili ahlaki ölçülerini öğreneceğiz.**
3. **Gıda maddeleri ve bağımlılık konusundaki dinî ve ahlaki ilkeleri öğreneceğiz.**
4. **Dinî ve ahlaki ölçüler çerçevesinde sağlık ve tıpla ilgili (otopsi, ötenazi vb.) meseleleri öğreneceğiz.**
5. **En'âm suresi 151-152. ayetlerinden mesajlar çıkaracağız.**

Ünite Kavramları

- [x] helal
- [x] haram
- [x] icma
- [x] mekruh
- [x] mübah

Ünitemize Hazırlanalım

1. Hüküm ve dinî hüküm kavramlarının anlamını araştırınız.
2. Meşru ve gayrimeşru kavramlarının anlamlarını sözlükten bularak defterinize yazınız.
3. Hazır gıdalarda kullanılan katkı maddelerini araştırınız.
4. Genetiği değiştirilmiş besinler (GDO) hakkında neler biliyorsunuz?

1. DİNÎ MESELELERİN ÇÖZÜMÜNDE TEMEL İLKE VE YÖNTEMLER

Günlük yaşamda dinen meşru olduğundan emin olamadığınız durumlarda tavrınızı neye göre belirlersiniz?

İnsan, yeryüzündeki tüm canlılardan farklı olarak yüksek bir idrak kabiliyetine sahip olarak yaratılmıştır. Düşünür, sorgular, araştırır ve üretir. Davranışlarını neticeleriyle birlikte değerlendirip hayatına yön verir. Bu nedenle ilahi hitaba mazhar olmuştur. Din, insanın yaratılıştan sahip olduğu üstün özelliklerini kemale erdiren, onun en şerefli mahluk olmasını sağlayan bilgiler içerir. Bu yönüyle din, insanın tamamlayıcısıdır.

12.1.1. İnsan düşünen, araştıran ve sorgulayan bir varlıktır.

Gelişen ve değişen dünyada, gıda maddelerinden sağlık ve tıp alanına kadar birçok sahada, geçmişte karşılaşılmayan ve bu nedenle hükmüne Kur'an ve sünnette doğrudan rastlanamayan birtakım meseleler ortaya çıkmaktadır. Bu meselelerin çözümlenmesi, Müslümanların dinlerine uygun yaşayabilmeleri için büyük önem taşımaktadır. Dinî meselelerin çözümü yani Müslümanların bireysel ve toplumsal davranışlarının dinle bağlantısı, ictihat yoluyla sağlanmaktadır.

NOT EDELİM

İctihat kelimesi sözlükte herhangi bir işi gerçekleştirme yolunda olanca gücü harcamak anlamına gelmektedir. Terim olarak ise; Kur'an, sünnet ve icma ile hükmü açıkça ortaya konulmamış, dinî bir meselenin hükmüne ulaşmak için müçtehidin elinden gelen çabayı sarf etmesidir. Kur'an ve sünnet gibi delillerden dinî hükümler ortaya koyabilme bilgi ve becerisine sahip kimseye müçtehid denir.

(bk. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, C 3, s. 133-134.)

Dinî meselelerin çözümü yani Müslümanların bireysel ve toplumsal davranışlarının dinle bağlantısı, ictihat yoluyla sağlanmaktadır. Dinî sorunları çözümleme yöntemi olan ictihat faaliyetlerinde müçtehidlerin (İslam bilginlerinin) haklarında ictihad edilebilecek ve edilemeyecek olan konuları bilmesi gerekmektedir. Zira iman esasları, ahlak ilkeleri, ibadetler gibi zarûrât-ı diniyye adı verilen kesin hükümler ictihada konu olamaz. İctihad daha çok hakkında hüküm bulunmayan konularda yapılır.

Farz, vacib, sünnet, haram, helal, mekruh gibi dinî hükümlerin başlıca kaynakları Kur'an ve sünnettir. İslam alimleri bir meselenin hükmünü öğrenmek için öncelikle Kur'an'a müracaat

etmektedir. Karşılaşılan meselenin hükmü Kur'an'da bulunursa onunla amel edilir. Şayet aranan hüküm Kur'an'da bulunamazsa veya Kur'an'da verilen hüküm yeteri kadar açık değilse sünnete bakılır. Her iki kaynakta da konu ile ilgili hüküm bulunamazsa icmaya başvurulur.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Dinî emir ve yasaklara muhatap olan kişinin söz, fiil ve davranışları hüküm bakımından şöyledir:

FARZ: Yapılması kesin olarak gerekli davranışlardır. Yapılması sevaba, özürsüz olarak terki günaha, inkârı ise dinden çıkmaya sebep olur.

VACİP: Yapılması farz seviyesinde olmayan fakat sünnetten daha kuvvetli olan dinî hükümler; farz ile sünnet arasındaki dinî emirlerdir.

SÜNNET: Hz. Peygamber'in sözleri, davranışları ve sahabelerinin yapmış olduğu olumlu davranışları onaylamasıdır.

MÜBAH: Mükellefin yapıp yapmamakta özgür bırakıldığı davranışlardır. Caiz ve helal kavramlarının mübahla yakın anlam ilişkisi vardır.

MEKRUH: Yapılması dinen hoş karşılanmayan fakat kesin ve açık delillerle de yasaklanmayan davranışlardır.

HARAM: Dinen sorumluluk çağına ulaşmış olan herkese, Allah'ın yapılmasını kesin olarak yasakladığı söz ve davranışlardır.

(Zekiyyüddîn Şaban, Usûlü'l Fıkıh, s. 237-254.)

İcma, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra herhangi bir asırda müctehidlerin bir meselenin dinî hükmü üzerinde ittifak etmeleridir. Müçtehidin ictihad yapabilmesi için Arap dilini, Kur'an'ı ve sünneti iyi bilmesi gerektiği gibi üzerinde icmanın hasıl olduğu konuları da iyi bilmesi gerekir. Çünkü güncel meselelerin çözümü için öne sürülen ilke ve yöntemler zarûrât-ı diniyye adı verilen kesin emir ve yasaklara ayrıca Kur'an'a ve sünnete olduğu gibi İslam âlimlerinin üzerinde icma ettiği esas ve hükümlere de ters düşmemelidir.[1]

İslam alimleri bir mesele hakkında rastgele ve istedikleri gibi hüküm çıkaramazlar. Aksine onların hüküm verirken takip edeceği yollar, faydalanacağı kaideler ve gözetecekleri ölçütler vardır.[2] İşte bu ölçütlerden bir diğeri de dinin gayesini esas almaktır. Âlimlere göre insanın dünyada ve ahirette fayda elde etmesi için koruması gereken beş temel gaye vardır. Bunlar zarûriyyât olarak ifade edilen dinin, hayatın (can), aklın, neslin ve malın korunmasıdır. İslam'ın ortaya koyduğu çözümlerin temel amacı insanların din, hayat, akıl, nesil ve mal emniyetini güvence altına almaktır. Bu kapsamda aklın korunması için alkollü içecekler, canın korunması için adam öldürme; malın korunması için de hırsızlık yasaklanmış ve bu fiilleri işleyenler için birtakım cezalar getirilmiştir.

1 Sabri Erturhan, Fıkıh Usulüne Giriş, s. 152.
2 Abdülkerim Zeydan, Fıkıh Usulü, s. 25.

Bazen daha üstün bir faydanın gerçekleşmesi için diğer faydadan vazgeçilmesi de söz konusudur. Bu bağlamda düşmana teslim olmak bazen faydalı bir çözüm olarak düşünülebilir. Zira bu çözüm, öldürülmeyi ve bazen esir edilmeyi ve malların telef edilmesini önleyen bir yoldur. Fakat Allah Teala bu faydaya rağmen düşmanla savaşılmasını ve ülkenin savunulmasını istemiştir çünkü bu daha üstün bir faydayı sağlamaktadır.[3] Bu nedenle müçtehid, konu ile ilgili ayet ve hadisleri anlamalı, gerekli bilgileri toplamalı ve zarûrât-ı diniyye ile dinî hükümlerin gayesini dikkate almalıdır.

Zarûriyyât

Dinin Korunması	Milletleri ayakta tutan din duygusudur. Bu nedenle toplumlar, varlıklarını dinlerini koruyarak muhafaza ederler . Dini korumak; tebliğle, dinin emirlerini yaşamakla, öğrenmek ve öğretmekle olur.
Hayatın Korunması	Sadece başkalarının canını değil kişinin kendisine emanet olarak verilen bedenini de koruması demektir.
Aklın Korunması	Aklı zayıflatan ve işlevsiz hâle getiren zararlı alışkanlıklardan uzak durmaktır.
Neslin Korunması	Meşru yollarla insan neslinin devamının sağlanmasıdır. İslam dini, nikâha çok önem vermiştir. Nesebin korunması ve neslin emniyeti çok önemlidir.
Malın Korunması	Ferdî mülkiyetin korunmasını esas alır. İslam, başkasının malına yönelik saldırıları ve haksız yollardan kazanç elde etmeyi yasaklamıştır.

Günümüzde insanların hayatını, sağlığını, beden bütünlüğünü, neslini ve ahlakını riske atan kimi zaman da insanlığa fayda sağlayan ve onların ihtiyaçlarını gideren yeni uygulamalar ve ürünler ortaya çıkmaktadır. Bu konularda fetva verme becerisine sahip olan İslam alimleri fetva vereceği konuyu iyice araştırıp incemeli ve ihtiyaç duyması hâlinde konunun uzmanlarından bilgi almalıdır. Bu gelişmelerin ve uygulamaların dine uygunluğu konusundaki soru ve sorunların çözümünde;

- ☑ Neslin korunması ve Allah'ın (c.c.) koyduğu dengeyi korumak ana gaye olmalıdır.[4]
- ☑ Çözüm önerileri fıtratı (yaratılışta var olan dengeyi) bozmamalı, insan onur ve haysiyetini zedelememelidir.
- ☑ Temel ahlaki değerleri ihlal etmemelidir.
- ☑ Güncel meselelerin dinî hükmünü açıklamak durumunda olan müctehitlerin (İslam bilginlerinin) her hususta yeterli bilgi sahibi olamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.
- ☑ Bireysel fetvalardan ziyade farklı uzmanlık alanlarına sahip âlimlerin kararlarını (şura ictihatı) merkeze almak gerekmektedir.[5]

3 Zekiyyüddin Şa'ban, Usûlü'l Fıkıh, s. 149.
4 bk. Nisâ suresi, 119. ayet.
5 Soner Duman, Günümüz Fıkıh Problemleri, s. 19.

Müslümanlar için İslam, tüm zamanlar ve şartlarda geçerli evrensel bir dindir. Dolayısıyla İslam çağın getirdiği tüm sorunlara cevap verebilecek yapıya sahiptir. Bu konuda bireylere düşen görev öncelikle Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'in sünnetini okuyarak anlamaya çalışmaları ve birincil kaynakları esas almalarıdır. Daha sonra şüpheye düştükleri konuyu bir bilene (âlimlere) ve kendi vicdanlarına sormaları en uygun olandır. Hz. Peygamber insanın iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt edebilme kabiliyetine sahip olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir: *"İyilik, gönlünün huzur bulduğu ve içine sinen şeydir; kötülük ise insanlar ona onay verseler bile gönlünü huzursuz eden ve içinde bir kuşku bırakan şeydir."*[6]

YAZALIM

"Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır. Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur. Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın... Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, ancak en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir. Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir. Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur. Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin. Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabb'inin katında sevimsizdir."

(İsrâ suresi, 31-38. ayetler.)

"Zarar vermek ve zarara zararla karşılık vermek yoktur." (İbn Mâce, Ahkâm, 17.)

Yukarıda verilen ayetleri ve hadisi inceleyerek yasaklanan hususları yazınız.

Zarûriyyâta dair hükümleri belirleyerek yazınız.

6 İbn Hanbel, Müsned, C 4, s. 227.

2. İKTİSADİ HAYATLA İLGİLİ MESELELER

İnsanların tükenmek bilmeyen maddi ihtiyaçları dinî yaşantılarını nasıl etkilemektedir?

12.1.2. el-Melik: Mülkün yegane sahibi.

12.1.3. İslam meşru kazanca önem verir.

Bir kimsenin sahip olduğu ve üzerinde her türlü tasarrufta bulunabildiği şeylere mülk denir. Mülk sahibine ise malik denir. Mülkiyet, malike malın kendisinden yahut kirasından yararlanma, bu malı devrettiği takdirde karşılığını alma yetki ve hakkını verir. Mülkiyet insanın yaratılışına uygun olduğu gibi toplumda adalet ve dengeyi kurabilmek açısından da önemlidir. Bu nedenle İslam dini özel mülkiyeti kabul eder ve bu konuda emeğe öncelikli bir önem verir.

Diğer konularda olduğu gibi mülkiyet konusunda da İslam, helal ve meşru yollardan kazanca büyük önem verir. Temelinde emek olmayan mülkiyeti, hibe, hediye ve miras gibi durumlar dışında meşru saymaz. Dolayısıyla İslam'da hırsızlık, gasp, yağma, faiz, kumar, karaborsacılık gibi yollarla mülk edinmek yasaklanmıştır. Ayrıca başkasının mülküne zarar vermek de suç olarak görülmüştür. Bu suçlulara yönelik cezai tedbirler öngörülmüştür. İslam'da malın korunması temel esas olduğu gibi kişinin malını korumak uğruna mücadele etmesi de onurlu bir davranıştır.[7]

Diğer yandan kişinin sahip olduğu mal varlığı ile başkalarına zarar verecek girişimlerde bulunması da yasaklanmıştır. Bir kimsenin mülkiyet hakkının sınırı diğer insanların ve kamunun haklarının başladığı yerde sona erer. Bu gibi durumlarda devletin özel mülkiyete müdahale etme ve sınırlama getirme hakkı vardır.

İslam'a göre insanlar mal ve çocuklarla uğraşırken kulluk görevlerini terk etmemelidirler. Bu konuda Yüce Allah, **"Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfat ise Allah'ın yanındadır."**[8] buyurarak, insanlar için en hayırlı olanın mal edinme hırsına kapılmamak ve kulluk görevlerini ihmal etmemek olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla İslam dini her şeyin madde ile ölçüldüğü, her şeyin sadece parayla satın alınabildiği, ibadetlerin ihmal edildiği bir hayatı insana yaraşır görmez. Müslüman için mülk edinmenin bir amaç

7 bk. Buhârî, Mezâlim, 33.
8 Teğabun suresi, 15. ayet.

değil; paylaşma, yardımlaşma, birlik, beraberlik ve Allah'ın (c.c.) rızasına ulaşmak için sadece bir araç olması gerektiğini vurgular. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanmaktadır: **"Mallarını gece gündüz, gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır."**[9]

12.1.4. En hayırlı kazanç kişinin el emeğidir.

Allah Teâlâ, **"İnsan için ancak çalıştığı vardır."**[10] buyurarak fakirliğin bir istismar aracı olarak kullanılmasını yasaklamıştır. Hz. Peygamber de,*"Sizden birinizin sırtında odun küfesi taşıması dilenmesinden hayırlıdır."*[11] sözleriyle insanları alın teri dökerek rızkını temin etmeye yönlendirmiştir. Alın teri, kazancı bereketli kılar. Bunun yanında Allah Teâlâ, bazen varlığı ve yokluğu kulları için imtihan vesilesi kıldığını ve bu nedenle bazı kullarına dünya nimetlerini bol, bazılarına da az verdiğini bildirmektedir.[12] Fakat dünyada bolluk içinde yaşamak, mal ve servet sahibi olmak; Allah (c.c.) katında üstün tutulmanın bir göstergesi değildir. Bu konuda üstünlük erdemli davranışlar sergileyenlere aittir.

TARTIŞALIM

"İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. Ama içinizden cimrilik yapanlar var. Kim cimrilik yaparsa ancak kendi zararına cimrilik yapmış olur. Allah, her bakımdan sınırsız zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirecek olursanız, yerinize başka bir toplum getirir de onlar sizin gibi olmazlar."

(Muhammed suresi, 38. ayet.)

"Fakirlik şahsın muhtaç olduğu şeyin yokluğundan ibarettir. İhtiyaç olmayan şeyin yokluğuna ise fakirlik denilmez. Eğer ihtiyaç olan şey var ve gücü yettiği şekilde ise kişi fakir sayılmaz. Bu hakikati anladığın zaman, Allah'tan başka her varlığın fakir olduğuna şüphen kalmaz. Varlık âleminde bir zenginden başkası yoktur. O'ndan başka herkes O'na muhtaçtır."

(Gazzâlî, İhyâ-u Ulûm'id-Dîn, C 4, s. 403.)

Yukarıdaki ayet ve sözde verilen ahlaki ilkeleri bularak arkadaşlarınızla tartışınız.

9 Bakara suresi, 274. ayet.
10 Necm suresi, 39. ayet.
11 Buhârî, Büyû, 15.
12 bk. Zümer suresi, 52. ayet.

İslam dini, zengini daha zengin, fakiri daha da fakir yapan ve doyumsuzca mal elde etme hırsıyla güçlünün zayıfı ezmesine neden olan bir sisteme karşılık sosyal adaleti esas alır. Zenginlere paylaşmayı, yoksulu görüp gözetmeyi, helal kazanç elde etmeyi ve kazancı helal yolda harcamayı tavsiye edip; fakirlere çalışmayı, rızkı temin etmek için çaba sarf etmeyi tavsiye etmiştir. Kişilerin sahip oldukları malları cimrilik ederek sırf kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmaları ve yığmaları ağır ifadelerle eleştirilirken saçıp savurmalar da kınanmıştır. Cimrilikle ilgili Kur'an-ı Kerim'de **"Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir…"**[13] buyrulurken malı biriktirip yığanlar hakkında da şöyle buyrulur: **"… Altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele."**[14]

İslam'ın Müslümanlardan istediği, **"Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun."**[15] ayetinde de belirtildiği gibi israfla cimrilik arasında dengeli bir yol tutmaları, her şeye sahip olma hırsına kapılarak insanlık ve kulluk görevlerini unutmamalarıdır. Cömertlikte israf derecesine varıp kendilerini ve ailelerini mağdur etmemeleridir.

TARTIŞALIM

"Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir…"

(bk. Âl-i İmrân suresi, 180. ayet.)

"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele!."

(Bakara suresi, 155. ayet.)

Medine'ye hicretten sonra Hz. Peygamber muhacirler ile ensarı kardeş ilan etmişti. Kardeş ilan edilenler arasında Abdurrahman b. Avf (r.a.) ve Sa'd b. Rebi' (r.a.) vardı. Sa'd b. Rebi' (r.a.) ensarın en zenginlerinden biriydi. Hz. Peygamber onları kardeş ilan ettiğini açıklayınca Sa'd (r.a.), Abdurrahman b. Avf'ı (r.a.) evine götürdü, tüm servetini ortaya koydu ve "Bunların yarısı senin, yarısı benim; istediğin gibi harcayabilirsin." dedi. Sa'd'ın (r.a.) bu fedakârca ve cömertçe davranışına karşılık Abdurrahman b. Avf (r.a.) bu teklifi kabul etmedi, "Hayır kardeşim! Allah malında mülkünde, çoluk ve çocuğunda sana hayır ve bereket versin! Sen bana ticaret yapılan çarşınızın yerini göster, yeter!" dedi. İlk başta küçük şeyler alıp satan Abdurrahman b. Avf (r.a.) kısa sürede Medine'nin sayılı zenginlerinden biri oldu.

(bk. Buhârî, Büyû, 98.)

Yukarıda verilen ayetler ve örnek olay çerçevesinde İslam'ın fakirliğe bakış açısını tartışınız.

13 bk. Âl-i İmrân suresi, 180. ayet.
14 bk. Tevbe suresi, 34. ayet.
15 İsra suresi, 29. ayet.

İslam, mülkiyet konusunda dengeyi gözetir. Bu nedenle fakirliği önleyecek çözüm yollarını üretmiş; faiz, rüşvet, karaborsa, emek sömürüsü ve israfı yasaklamıştır. İnfak ve cömertlik övülmüş; zekât, sadaka, infak, komşu hakkı gibi yollar sunulmuştur. Ayrıca, Hz. Peygamber'in *"Kim insanların mallarını geri ödeme niyetiyle alırsa Allah onun ödemesini kolaylaştırır. Kim de bir malı tüketip (geri ödememek) niyetiyle alırsa Allah da onun malını telef eder."*[16] hadisinde açıklandığı gibi borcunu ödemeyi geciktirmek de İslam'a göre malın korunması ilkesine aykırıdır. Dolayısıyla başkasının mal varlığına zarar vermek zulüm, israf, kul hakkı ve fakirlik sebebidir.

İslam'da İşçi ve İşveren Hakları

Başkasına ait bir işi veya hizmeti bir bedel karşılığında yapmayı üstlenen kimseye işçi denir. İşçi, emeğini kiraya verendir. Buna göre zanaatkâr, sanayici, usta, kalfa gibi serbest meslek sahipleri bu vasıflarıyla işçidirler; işlerini yaparken başkalarının emeğinden de istifade ediyor, yani işçi kullanıyorsa, bu vasıflarıyla da işverendirler.[17] İşçi ve işverenin birbirlerine karşı birtakım hakları, görev ve sorumlulukları vardır.

12.1.5. İşçi, sağlığını ve güvenliğini riske atmamalıdır.

İşveren işçinin dinine, rengine, ırkına, içerisinde bulunduğu sosyal gruba değil kabiliyet ve liyakatine önem vermelidir. Ayrıca çalışmaya başlamadan önce işveren işçiyi nasıl bir işte çalıştıracağını, işin süresini, vereceği ücreti de bildirerek karşılıklı mutabakata varmalıdır.[18]

İşçiye, iş sözleşmesi sırasında kararlaştırılan ücret, geciktirilmeden verilmelidir. Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.) *"İşçiye ücretini alın teri kurumadan ödeyiniz."*[19] buyurmuştur. Bir başka hadisinde *"Üç kişi vardır ki, kıyamet günü beni karşılarında bulacaklardır... (Bunlardan biri de) işçinin ücretini vermeyendir."*[20] buyurması bu konunun önemini ortaya koymaktadır.

İşçinin işveren üzerinde maddi hakları yanında birtakım manevi hakları da vardır. Hiçbir iş, işçinin hayatından ve sağlığından önemli olamaz. Bu bakımdan çalışma şartları insanın şeref ve haysiyetine uygun bir biçimde düzenlenmelidir. Günümüzde insanların yaralandığı ve öldüğü birçok iş kazası meydana gelmektedir. Bu iş kazalarının pek çoğuna iş güvenliği kurallarının ihlali ve tedbirsizlik neden olmaktadır. Bu tür durumlara düşmemek ve güvenli yaşamı temin etmek için işçi, iş sağlığı ve güvenliği konusunda verilen eğitimi almalı; hayatını riske atacak iş ve iş ortamlarından uzak durmalı; sağlık kontrollerini ihmal etmemelidir. İşveren de işçinin sosyal güvenliğini sağlamalı, işçinin emniyeti için gereken tedbirleri almalıdır.

16 Buhârî, İstikrâz, 2.
17 bk. http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0301.htm 18.02.2018
18 Hamdi Döndüren, Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali, 455-457.
19 İbn Mâce, Rühûn, 4.
20 Buhârî, İcâre, 10.

Kişilerin sağlığı açısından güvenli iş ve ortamlarda çalışması dinin ve insan haklarının bir gereğidir. Ayrıca bu husus ailelerin ve toplumun huzuru için çok önemlidir. Çünkü iş kazaları ve meslek hastalıkları başta işçiler ve yakınları olmak üzere tüm toplumu olumsuz etkileyen sorunlardan biridir.

İşçinin de işverene karşı yerine getirmesi gereken bazı sorumlulukları vardır. İşçi gücü oranında elindeki işi en iyi şekilde yapmaya gayret etmeli ve dürüst davranmalıdır. Hz. Muhammed (s.a.v.) *"Müminler işlerini en güzel şekilde yaparlar."*[21] buyurarak, işlerini güzel, düzgün ve özenle yapmanın Müslümanların bir özelliği olduğuna işaret etmiştir.

İşçi, kendisine teslim edilen her türlü eşya ve malzemeyi emanet bilmeli ve onlara zarar vermemelidir. Ayrıca o, müminlerin en önemli özelliklerinin emanete riayet etmek ve verilen sözleri yerine getirmek[22] olduğunu unutmamalıdır.

12.1.6. İşçi, kendisine verilen görevi emanet bilmeli ve ona sahip çıkmalıdır.

Toplumların ekonomik olarak kalkınması ve güçlenmesi noktasında iş ahlakı, dürüst çalışmak ve düzgün iş yapmak çok önemlidir. Tüm bunların yanında işçi sağlığı ve güvenliği de dikkat edilmesi gereken konular arasındadır. Bunlar gözetildiğinde toplum refaha kavuşur, bireyler huzurlu ve mutlu olur.

21 Müslim, Sayd, 57.
22 bk. Mü'minûn, 8. ayet.

İŞVERENLER

- İşçisinin beden ve ruh sağlığını önemsemeli,
- Güvenli bir iş ortamı hazırlamalı,
- İşçinin hakkını geciktirmeden vermelidir.

İŞÇİLER

- İşini ciddiyetle ve özenle yerine getirmeli,
- Sorumlu olduğu iş alanını kendine emanet olarak görmeli ve korumalı,
- Kendine verilen sorumlulukları yerine getirmelidir.

DEĞERLENDİRELİM

İslam'a göre kişi;

1. Maddi ihtiyaçlarını sağlayacak ve ailesini geçindirecek bir iş sahibi olmalıdır.
2. İmkanı varsa hayır faaliyetlerine katılmak için kazancından pay ayırmalıdır.
3. İşini dürüstçe ve en güzel şekilde yapmalı, hem kazancıyla hem de ürettiği mal ve hizmetle toplum refahına katkıda bulunmalıdır.
4. Mesleki bilgi ve ehliyete sahip olmalıdır.

5. Haramdan korunmak ve helal kazanç sağlamak için gerekli dinî ve ahlaki bilgileri öğrenmelidir."

(Mustafa Çağrıcı, "İş Ahlakı", İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, C 2, s. 473-474.)

Yukarıda verilen bilgileri analiz ederek iş ve kazanma faaliyetlerinde iyi niyetin ve iş ahlakının bireye ve topluma kazandıracaklarını değerlendiriniz.

Gıda Maddeleri ve Bağımlılıkla İlgili Meseleler

“Mü’min bal arısı gibidir. Temiz olanı yer, temiz olanı (balı) üretir, bir çiçeğe konduğunda onu kırıp bozmaz.”

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 199.)

Müslümanların sağlıklı ve ahlaklı bir nesil yetiştirmeleri ve ibadetlerinden lezzet almaları için helal gıda ile beslenme konusuna titizlik göstermeleri gerekmektedir. Çünkü vücut aldığı gıdalarla geliştiği gibi kişinin ruhî-vicdanî dünyası da bu gıdaların etkisiyle şekillenmektedir.[23] Bu nedenle **helal** ve **haram** gıdaların neler olduğu ayrıca beslenmede dikkat edilmesi gereken temel ölçütlerin bilinmesi tercihlerimize yön vermek açısından önemlidir.

Dinin meşru kıldığı, serbest bıraktığı şeylere helal; yaklaşılmamasını ve terk edilmesini istediği şeylere ise haram denir. İslam dinine göre, bir şeye “haram” demek “helal” demekten daha zordur: “Eşyada aslolan helal ve serbest oluştur.“[24] Dolayısıyla aksi yönde dinî bir hüküm bulunmadıkça her şey helal kabul edilir.

12.1.7. Helal gıda insan neslini korur.

Kur'an-ı Kerimde yeryüzünde ne varsa hepsinin insanın yararına yaratıldığı ve emrine verildiği belirtilmiştir.[25] Dolayısıyla yiyecekler ve içecekler konusunda asıl olan helalliktir. Yiyecekler konusundaki yasaklar en başta insanın beden ve ruh sağlığının (hayatın ve aklın) korunmasını amaçlamaktadır. Beden ve ruh sağlığına zararlı olduğu sabit olan maddelerin yenilip içilmesi dinen yasaklanmıştır.[26] Zehirli ve uyuşturucu maddeler, sarhoşluk veren katı, sıvı ve uçucu maddeler insan sağlığı açısından tehlike arz etmesi nedeniyle dinen haram kabul edilmiştir. Genel ölçüt olarak da temiz ve faydalı olanların yenebileceği, zararlı ve pis olanların yasaklandığı vurgulanmıştır.[27] Kur'an'da denizden elde edilen yiyecekler ve deniz avının helal olduğu bildirilmiştir.[28]

23 Sabri Erturhan, "Fıkhî Açıdan At Eti", CÜİFD, C 11/2, s. 143.
24 Ömer Nasuhi Bilmen, Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, C 1, s. 298.
25 Bakara suresi, 29. ayet.
26 TDV, İslam ve Toplum İlmihal, C 2 s. 33.
27 bk. Mâide suresi, 4-5. ayetler; A'râf suresi, 157. ayet; Nisâ suresi, 2. ayet; Mâide suresi, 10. ayet.
28 Mâide suresi, 96. ayet; Fâtır suresi, 12. ayet.

Haram Kılınan Hayvanlar ve Hayvansal Gıdalar

- Domuz eti.
- Her ne sebeple olursa olsun kesilmeksizin ölen hayvanlar.

(Mâide suresi, 3. ayet.)

- Akıtılmış kan.
- Allah'tan (c.c.) başkası adına kesilen hayvanlar.

(Bakara suresi, 173. ayet.)

- *Dişleriyle avlanıp kendisini bu yolla savunan yırtıcı hayvanlar.*
- *Avını pençesiyle parçalayan yırtıcı kuşlar.*

(Müslim, Sayd, 16.)

- Tabiatı itibariyle iğrenç sayılan hayvanlar. (Fare, yılan, akrep vb.)

Haram Kılınan Bitkisel Gıdalar

- Alkollü içkiler,
- Uyuşturucular,
- Zehirli maddeler,
- Uyuşturucularla temas etmiş keyif verici maddeler yasaklanmıştır.

"Sarhoşluk veren bütün içkiler haramdır."

(Buhâri, Vudû, 71; Edeb, 80; Müslim, Eşribe, 7.)

"Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır."

(Ebû Dâvud, Eşribe, 5; Tirmizî, Eşribe, 3.)

Helal ve Haramlarda Temel Ölçütler

- Helal ve haramlar konusundaki fetvalar Kur'an, sünnet ve icmaya aykırı olamaz.
- İyi niyet, haramı helal yapmaz.
- Haramı helalleştirmek için hile yapmak haramdır.
- Şüpheli şeylerden sakınmak gerekir.
- Miktarın azlığı ve çokluğu haram hükmünü değiştirmez.
- Temiz, akıl ve beden sağlığına faydalı gıdalar yenilebilir.
- Pis olan ve akıl ve beden sağlığına zararlı gıdalar yenilemez.
- İsraftan sakınmak gereklidir.
- Eti yenilen hayvanların beslenme ve kesim usullerine dikkat edilmelidir.
- Harama yaklaştıran şeylerin de haram olduğu unutulmamalıdır.

Gıda üretimi konusunda teknolojinin geliştiği günümüzde ortaya çıkan meseleler, gıdaların dinî hükümlerinin tam olarak bilinememesiyle ilgili değildir.Daha çok gıda maddelerinin günümüzde İslami kurallara göre elde edilip edilmediği, katkı maddeleri kullanılıp kullanılmadığı, genetiği ve öz niteliği değiştirilmiş yiyecek ve içecek olup olmadığıyla ilgilidir. Hayvansal gıdaların İslami kurallara uygunluğu konusundaki hükümler kısaca şöyledir:

1. Eti yenen hayvanların beslenme şekli önemlidir. Dinen temiz ve helal olmayan şey hayvanlara yem olarak verilemez. Hayvanların kesim işleminin kolaylığı açısından uygulanan elektroşok ve benzeri sersemletme yöntemleri, hayvanın boğazlanmadan önce ölmesine sebep olmamalıdır.

2. Seri kesim için düğmeye basan kişinin Müslüman veya ehli kitaptan olması, Allah'tan (c.c.) başkası adına kesmeye niyetlenmemesi, kesim için düğmeye basarken Allah'ın (c.c.) adını anmayı kasten terk etmemiş olması gerekmektedir. Ehli kitabın kestikleri İslami kurallara uygun olursa yenilebilir.

3. Kümes hayvanlarının tüylerinin yolumunda iki şekilde uygulama vardır. Birincisi kuru yolumdur ki bu uygulamada hayvanların ıslatılmadan tüylerinin yolunması söz konusudur. İkincisi sulu yolum, kesilen kümes hayvanlarının iç organları ve pislikleri çıkarılmadan belirli bir sıcaklıktaki suyun içinde birkaç dakika bekletilmeleri biçiminde uygulanmaktadır. Günümüz İslam bilginlerinden bir kısmı bu yöntemi necis (kirli, pis) suyun ete geçmesi ihtimali olduğu için caiz görmemişlerdir. Bu görüşün aksini savunan âlimler de bulunmaktadır. İslami kurallar bakımından sulu yolumu sakıncalı görmeyenler, dış kısmı pislenen etin pişmeden önce yıkanarak temizlenmesi düşüncesini savunmaktadırlar.[29]

YAZALIM

Bir gün Abdullah b. Mes'ud'a pek çok hususta görüşü sorulduğunda o şöyle demiştir: "Bir zamanlar biz hiç hüküm veremezdik, daha sonraları Allah takdir buyurdu da bu gördüğünüz seviyeye ulaştık. Bundan sonra sizden biriniz, hüküm verilmesi gereken bir sorunla karşılaşırsa, Allah'ın Kitabı'ndaki hükümlere göre karar versin. Allah'ın Kitabı'nda bulunmayan bir işle karşılaşırsa, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hükümleriyle meseleyi çözmeye çalışsın. Allah'ın Kitabı'nda ve Resulullah'ın (s.a.v.) hükümlerinde söz konusu edilmeyen bir mesele ile karşılaşırsa, salih insanların verdiği hükümlere göre cevap versin. Allah'ın Kitabı'nda, Hz. Peygamberin (s.a.v.) hükümlerinde ve salih insanların fetvalarında bulunmayan bir durumda ise, kendi görüşüne göre ictihat etsin. 'İctihat etmekten korkuyorum. Ben korkuyorum.' demesin. Çünkü helal bellidir. Haram da bellidir, bu ikisinin arasında ise (helal mi haram mı olduğu belli olmayan) şüpheli meseleler vardır. Seni şüpheye düşüren şeyleri bırak, şüphe duymadığın şeylere bak."

(Nesâî, Âdâb-ı Kudât, 11.)

Yukarıdaki örnek olaydan hareketle dinî hüküm verilirken Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) tavsiye ettiği sıra nasıl olmalıdır? Yazınız.

1).. **2)**..

3).. **4)**..

29 TDV, İslam ve Toplum İlmihal, C 2, s. 45-50.

12.1.8. Helal ve sağlıklı beslenmeliyiz.

Hazır gıdalarda kullanılan jelatin gibi katkı maddeleri zihinleri meşgul eden sorular arasında yer almaktadır. Söz konusu maddeler bitkisel ve hayvansal ürünlerden elde edilmektedir. Bu konuda kullanılan katkı maddesinin helal mi yoksa haram mı olduğu belirleyicidir. Buna göre dinen pis kabul edilen maddelerin katkı maddesi olarak kullanımı haram, dinen temiz kabul edilenlerin kullanımı ise helaldir.

Günümüz İslam âlimlerinden bir kısmı, katkı maddelerinde bazen kimyasal bir değişimin meydana geldiğini (istihale), bu tür bir değişim olduğu tespit edildiğinde gıda maddesinin tüketiminin helal olacağı görüşündedir. Bu konuda domuzdan elde edilen katkı maddeleri istisnadır. Çünkü domuz ayet ve hadislerle açıkça haram kılınmıştır. Haram hükmünün değişmesinde istihalenin bir rolü yoktur.[30] Bu katkı maddelerini meşru saymak, onları elde etmek için domuz üretimi ve ticaretini de dolaylı olarak meşru hâle getirmiş olacaktır. Bu nedenle tüketimi zorunlu olmayan, içeriği tartışma konusu olan gıdaları yememeye özen göstermek, şüpheli şeylerden sakınmak ve hazır gıdaların üretiminde dinî kurallara uygunluğunun sağlanması gerekmektedir.[31] Tüketicinin talep ve tercihlerinin üretime yön verdiği de unutulmamalıdır.

Gıda maddeleriyle ilgili güncel meselelerden biri de bitki ve hayvanların genetiğinde veya özniteliğinde değişiklik yapılması ve bunların gıda maddesi olarak tüketimiyle ilgilidir. Kur'an ve sünnet genetik değişikliğini yaratılışa bir müdahale olarak değerlendirmekte ve bu tür müdahaleleri yasaklamaktadır.[32]

YORUMLAYALIM

"Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz."

(Mü'minun suresi 51. ayet.)

"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız."

(Nisâ suresi, 31. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri arkadaşlarınızla yorumlayınız.

30 bk. Buhârî,, "Büyû", 102, 112; Ebu Dâvud, "Büyû", 64; Orhan Çeker, Güncel Meseleler İstişare Toplantısı IV, s. 132.
31 Muhlis Akar, Güncel Meseleler İstişare Toplantısı IV, s. 458.
32 bk. Nisâ suresi, 119. ayet; Buhârî, Libâs, 85,87; Müslim, Libâs, 33.

DERS DIŞI ETKİNLİK

Helal gıda sertifikası hakkında bir araştırma yaparak sunu hazırlayınız.

Helal olmayan usullerle elde edilen gıdaların tüketilmesi Müslümanların ibadetini, duasını, sağlığını, ahlakını, bireysel ve toplumsal hayatını ve ahiret hayatını olumsuz yönde etkiler. İslam dini, bir yiyeceğin dinen helal sayılabilmesi için onun meşru yollarla elde edilmesini şart koştuğu gibi, özü ve doğal yapısı itibariyle de helal, temiz, faydalı ve zararsız olmasını şart koşar.[33]

İslam dinine göre ayet ve hadislerde yasaklanmayan, temiz olan ve sağlığa zararlı olmayan her canlı yenebilir.[34] Yiyecek ve içecek tercihlerinde haramı gözetmek ve harama yaklaştıran şeylerden de uzak durmak gerekir. Dinen içki içmek haramdır. Ayrıca içki içilen ortamlarda bulunmak uygun görülmemiştir. Unutulmamalıdır ki İslam dininde yasaklar sınırlı iken helallerin kapsamı oldukça geniştir. Haram ve gayrimeşru olarak belirlenen şeyler kişiyi mahrumiyet içerisinde bırakacak bir niteliğe sahip değildir. Aksine her yasağın meşru zeminde bir alternatifi, daha iyisi ve daha temizi gösterilmiştir. Çirkin ve kötü yasaklanmış, iyi ve temiz olan helal kılınmıştır. Öte yandan zaruretler, beklenmedik şartlar, zorlamalar ve hayati tehlikeler karşısında bazı yasakların geçici olarak ve ihtiyaç miktarınca kullanılmasına izin verilmiştir.[35]

Bağımlılıklar

PAYLAŞALIM

"Bağımlı olma özgür ol. Bağımlılık tutsaklıktır."

Yukarıdaki sözden anladıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

İnsana verilen üstün özelliklerin en önemlisi akıldır. İnsan akıl sahibi olduğu için dinin buyruklarına muhatap olmuştur. Dinin gayesi ise insanların faydasını gözetmek ve onlardan zararı savmaktır. Bu gayenin gerçekleşmesi de ancak dinî hükümlerin anlaşılması, hayata geçirilmesi ve aklın korunmasıyla mümkündür. Bu nedenle İslam dini aklın korunmasını ve kullanılmasını emretmiş, aklın kullanılamaz hâle gelmesine neden olan bağımlılıkları yasaklamıştır.[36]

Bağımlılık yapan maddeler insanın akıl melekesi, zihnî ölçüleri, karakter ve davranışlarının bozulmasına sebep olur. Bu durum kişinin sadece kendisine değil nesline de zarar verir. Ayrıca bağımlılıklar iş verimliliğinin düşmesi yönüyle ülke ekonomisini, bağımlı olunan madde alımı ve bağımlılıkların yol açtığı hastalıkların tedavi masrafları nedeniyle aile ekonomisini zarara uğratır.[37]

33 Muhlis Akar, Güncel Meseleler İstişare Toplantısı IV, s. 458.
34 bk. Müslim, Sayd, 15; Ebu Davud, Et'ime, 32.
35 TDV, İman ve İbadetler İlmihali, C 1, 177.
36 bk. Rad suresi, 4,19. ayetler.
37 Alparslan Özyazıcı, Alkollü İçkiler Sigara Ve Madde Bağımlılığı s. 97, 159.

Trafik kazalarının en önde gelen sebeplerinden biri alkollü araç kullanmaktır. Bu kazalarda yaralanma ve ölümlere sebep olan kişiler ömür boyu vicdan azabı çekerler. Ayrıca alkol ve uyuşturucu bağımlılığı aile ilişkilerini de olumsuz etkiler. Ailenin bir üyesinin alkol ve uyuşturucu madde kullanması, aile içinde ciddi sorunlara ve çatışmalara neden olur. Bağımlılık hâline dönüşen bu alışkanlıklar çeşitli nedenlerle ailede yalanı, baskıyı, saldırganlığı ve şiddeti doğurur. Bu durum bir yandan aile içinde derin yaralar açarken diğer taraftan bireyin toplumla ilişkilerinin bozulmasına sebebiyet verir.[38]

İslam'da akıl, can, nesil, mal ve din korunması gereken temel değerlerdir. Bu değerleri ortadan kaldıracak veya onlara zarar verecek tüm fiiller İslam dinince haram kılınmıştır. Şansa bağlı, emeğe dayanmayan veya bir başkasının malını haksız bir şekilde elde etmeyi içeren oyun ve eğlence anlayışları, kumar oynama, şans oyunları ve canlılara zarar veren tehlikeli eğlence faaliyetleri haramdır. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde ifade edilir: **"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?"**[39]

Sigara içmek; içene, onunla aynı ortamı paylaşanlara ve çevreye zarar vermesi, ayrıca israfa yol açması ve hak ihlâllerine neden olması nedeniyle dinen "harama yakın mekruh" (tahrimen mekruh) sayılmıştır.[40] Alkollü içki, uyuşturucu ve kumar ise her yönden bireye ve topluma büyük zararlar verir. İslam'da yasak olan şeyleri yapmak günah olduğu gibi, böyle şeylerin yapılmasına rıza göstermek ve yardımcı olmak da günahtır. Hz. Peygamber, haram bir maddeyi kullanan ile onu imal eden, taşıyan, aracılığını ve sunumunu yapan kişilerin de aynı günaha girdiğini bildirmiştir.[41]

OKUMA PARÇASI

Sevgili gençler! Vatanımızı batırmak için bekleyenlerin oyunlarına gelmeyelim. Hepsi de zehir olan bu maddelerden uzak duralım. Manevi sıkıntı ve problemlerimizi inançla, ibadetteki huzurla telafi edelim. Hem kendi sıhhatimizi, hem ahiretimizi hem de ülkemizin geleceğini muhafazaya çalışalım.

Şüphesiz hiç kimse sigara tiryakisi olacağım diye sigaraya başlamamıştır. Kimse de alkolik olacağım diye içkiye başlamamıştır. Bu gibi zararlı maddelere hep küçük heveslerle başlanmış; bir, üç, beş, yedi derken, şahıs günün birinde sigara, alkol ya da uyuşturucu bağımlısı olmuştur. Alışmış, müptela olmuş insanların bu maddeleri bırakması zordur. En tesirli çare ise bu maddelere hiç başlamamak, hiç heves etmemek, baştan uzak durmaktır. Herhangi bir maddenin şayet yüzlerce zararı var, hiçbir faydası yoksa ve alışan insan da bu maddelerden çok zor vazgeçiyorsa, herhâlde akıllı olmanın gereği bu maddelere hiç başlamamak, bunlara hiç yanaşmamaktır.

(Alparslan Özyazıcı, Alkollü İçkiler Sigara Ve Madde Bağımlılığı, s. 185.)

38 TDV, İman ve İbadetler İlmihal, C 1, s. 178.
39 Mâide suresi, 90. ayet.
40 bk. TDV, İslam ve Toplum İlmihal, C 2, s. 68.
41 bk. Ebû Dâvûd, Eşribe 2; İbn Mâce, Eşribe 6; https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/1022/alkol-ve-diger-haram-urunlerin-satildigi-bir-is-yerinde-calismak-caiz-midir- (26.02.2018)

3. SAĞLIK VE TIPLA İLGİLİ MESELELER

Hastalık insanın beden ve ruh hâlini olumsuz etkileyen bir durumdur. Tedavi ise bu durumun giderilmesidir. İslam dini hastalıklara yakalanmamak için her türlü tedbiri almayı, hasta olunduğunda iyileşmek için çare aramayı tavsiye eder.

12.1.9. İslam'da sağlık emanettir.

Tüm çabalara rağmen iyileştirilemeyen hastalıkları metanetle karşılamak, ardında büyük mükafatların gizli olduğu bir kapıyı açmaktır. Bu konu hakkında Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: *"...Sevabın çokluğu, belanın büyüklüğüyle beraberdir..."*[42]

Günümüzde tıp teknolojisi ve sağlık alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu durum olumlu gelişmelerin yanında dinî, hukuki ve ahlaki yönlerden de birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Sağlık gibi hastalığın da bir imtihan olduğu bilinciyle Müslümanlar sağlıklarına Allah'ın (c.c.) razı olduğu yollardan kavuşmayı arzulamaktadır. Bu bağlamda otopsi, ötenazi, organ nakli, kan bağışı, haram maddelerle tedavi ve intihar konuları son zamanlarda yoğun olarak tartışılmaktadır.

Otopsi

Otopsi, ceset üzerinde yapılan tıbbi bir incelemedir. Ölüm ve hastalık sebebinin tespiti için bazen cesedin iç organlarının açılması ve hatta incelenmek üzere vücudundan parça alınması yoluyla gerçekleştirilmektedir.

İslam'a göre insanların gerek hayatta ve gerekse vefatlarından sonra dokunulmazlıkları vardır. Ancak bu dokunulmazlığın sınırları vardır. Tıpkı ameliyat olmak gibi gerekli durumlarda bu dokunulmazlık kalkabilir. Otopsi sayesinde ölüm sebebi anlaşılmakta, bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilebilmektedir. Gereklilik hâlinde ve zaruret ölçüsünde otopsi yapmanın caiz olduğu hükmünü açıklamıştır.[43]

Ötenazi

Ötenazi sözlükte kolay ölüm, hızlı ölüm gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise, tıbben tedavisi olmayan ve sürekli acı veren bir hastalığa yakalanmış kimsenin hayatına kendisinin ya da hukuki temsilcisinin izni ile son verilmesidir. Ötenazi, hastanın yaşamına kasıtlı olarak son vermektir. Bugün ülkemizde yasak olan bu uygulamanın dinen haram ve hatta cinayet olduğu konusunda İslam âlimleri hemfikirdir. Çünkü İslam dininde “ölüm hakkı” değil “yaşama hakkı” vardır. Ötenazi, kişinin hakkı olmayan bir şeyi talep etmesidir.

Hastanın aldığı tıbbi desteğin sona erdirilmesi konusu, beyin ölümü gerçekleşmiş kişiyle bitkisel hayattaki kişilerin tedavisinin durdurulması şeklinde iki kısımda değerlendirilir. İslam âlimlerinin çoğuna göre, hastanın veya kanuni temsilcisinin izni ile bitkisel hayattaki kimse tıbben ölü sayılamayacağı için bu kimsenin aldığı tedaviyi durdurmak ötenazi kapsamında

42 İbn Mâce, Fiten, 23.
43 Ahmet Ekşi, İslam Tıp Hukuku, s. 83-85.

değerlendirilmektedir. Beyin ölümü gerçekleşmiş kimse ise artık ölüdür ve kendisinden yaşam destek ünitesinin çekilmesi ötenazi olarak değerlendirilmez.[44]

Organ Nakli

Günümüzde organ nakli, bazı hastalıkların tedavisinde tek çaredir. Organı veren ve alan iki tarafın da insan olması ve insan organı üzerinde tasarruf yapılmasını gerektirmesi sebebiyle konu tıbbın dışında din, hukuk ve ahlak alanlarını da ilgilendirmektedir.

Kur'an ve sünnet, gerekli gördüğü bazı konularda ayrıntılı hükümler koymakla birlikte, her olay hakkında ayrıntıya inmeyip bütün dönemlerde ortaya çıkabilecek problemler için genel ilke ve kurallar bildirmekle yetinmiştir. Güncel bir mesele olması nedeniyle organ nakli hakkında klasik fıkıh kaynaklarında açık ifadelere rastlanmamaktadır. Günümüzde organ naklinin İslam prensipleri ve amaçlarıyla ilişkisini kurarken farklı açılardan incelenip araştırılması gerekmektedir. Ayrıca İslam, ölüye önem vermekle birlikte hayata ve insana daha çok önem vermiş, hayatı korumayı beş temel esastan biri saymıştır. Bu nedenle günümüz İslam bilginleri ve fetva kuruluşları, tedavi maksatlı organ naklinin bazı şartlarla caiz olduğunu açıklamışlardır.

12.1.10. İslam âlimlerine göre belirli şartlarla organ nakli caizdir.

Ülkemizin dinî görüş açıklama yetkisini taşıyan en üst kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, Suudi Arabistan'da bulunan Büyük Âlimler Kurulu, İslam Konferansı Örgütüne bağlı İslam Fıkıh Akademisinin kararı ve 1990 yılındaki altıncı dönem toplantılarına göre organ nakli konusunda ulaşılan bazı sonuçlar şöyledir:[45]

44 Ahmet Ekşi, İslam Tıp Hukuku, s. 117-124.
45 Ali Bardakoğlu, "Organ Nakli", İslamda İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, C 3, s. 512.

1. Organ naklinin zaruret olması ve naklin olumlu sonuç vereceği konusunda güçlü kanaatin bulunması durumunda organ nakli caizdir.
2. Dinen aranan şartların gerçekleşmiş ve organı alınacak kimsenin kendisinin veya kanuni temsilcisinin izninin olması hâlinde organ nakli caizdir.
3. Kalp gibi hayatın kendisine bağlı bulunduğu tek organların canlı bir insandan bir başkasına nakli haramdır.
4. Canlı bir insandan, temel bir hayati fonksiyonunu devre dışı bırakan organ nakli haramdır.
5. Açıklanan durumlarda organ naklinin ittifakla caiz görülmesi, organın satım konusu yapılmaması şartına bağlıdır.

Kan Bağışı

Tıbbi bir zaruret olan kan nakli dinen sakıncalı olmayan bir uygulamadır. Kişi başkası için kan bağışında bulunabileceği gibi kendi tedavisi için de kan aldırabilir.[46] Konunun istismara ve mağduriyetlere sebebiyet vermemesi açısından kan bağışında bulunan kişinin insani ve ahlaki bir görev olarak bağışta bulunması ve ücret talep etmemesi en doğru olandır.

Haram Maddelerle Tedavi

Hastalıklara çare aramak hem fıtri hem dinî bir gerekliliktir. Günümüzde sorulan sorulardan biri de yenilmesi içilmesi haram olan maddelerin tedavi amaçlı kullanımıdır. İslam bilginleri, uzman ve dinine bağlı bir doktorun hayati tehlike arz eden bir hastalığın şifasının ancak bu maddeler olduğunu ve başka seçeneğin olmadığını bildirmesi hâlinde kullanımını caiz görmüşlerdir.[47]

İntihar

İnsan dünyaya yaradanını tanıma ve O'nun gösterdiği çizgide hayatını sürdürme gayesiyle gönderilmiştir. Hayatta kalma insan için en güçlü güdüdür. İnsanın tüm eylemleri bu gayeye dönüktür. İntihar ise şiddet içeren kasıtlı bir fiille veya tedaviyi, yeme içmeyi kesmek gibi dolaylı eylemlerle kişinin hayatına son vermesidir. Fıtratta olan yaşama güdüsünün ve Allah'ın (c.c.) belirlediği yolda yürüme gayesinin ortadan kalkmasıdır.

Hayat, Allah'ın (c.c.) kullarına bahşettiği, korunmasını emrettiği bir emanettir. Ayet ve hadislerde canı korumak büyük bir değer olarak vurgulanmıştır. İnsana bahşedilen her nimet gibi en önemli emanet olan canın, Allah'ın takdiri dışında insanın kendi müdahalesi ile sonlandırılması yasaklanmıştır.

46 Ali Bardakoğlu, "Kan", İslamda İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, C 2, s. 529.
47 Menderes Gürkan, "Tedavi", İslamda İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, C 4, s. 313.

Kur'an-ı Kerimde Allah Teâlâ, **"...kendinizi öldürmeyiniz!..."**[48], **"...kendinizi tehlikeye atmayınız..."**[49] buyurarak, kullarına canları üzerinde tasarruf hakkı vermediğini bildirmiş ve intiharı yasaklamıştır. **"...Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır. Andolsun ki, onlara peygamberlerimiz, apaçık deliller (mucize ve âyetler) getirdiler. Ama onlardan birçoğu bundan sonra da (hâlâ) yeryüzünde aşırı gitmektedir."**[50] buyurarak da hayatı sonlandırmaya yönelik girişimler yasaklanmıştır.

12.1.11. (İnnallahe maa's-sabirin) "Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara suresi, 153. ayet.)

Yaşamak insanın en büyük hakkıdır ve dinen koruma altına alınmıştır. Cana yönelik her türlü saldırı dinen büyük bir günahtır. İntihar, bir 'hak' değil 'haksızlıktır' ve aşırı gitmektir. Aynı zamanda sosyal bir suç olarak kabul edilir. Zira insan sadece kendisi için değil toplum için de yaşar; topluma faydalı olmak onun bir görevidir. Bu anlamda intihar görevden kaçmaktır. Dinen haramdır ve büyük günahlar arasındadır.[51]

BİLİYOR MUSUNUZ?

Kişinin hayatını sürdürecek ölçüde yeme ve içmesi farz olup, bundan kaçınarak "ölüm orucu" tutması intihar hükmünde görülmüştür. Çünkü ölüme yol açabilecek bir açlık tehlikesinde İslâm, haram gıdaların bile yenilip içilmesine müsaade ederek insan hayatını korumayı ve kurtarmayı esas almıştır.

(TDV, İslam ve Toplum, C 2, s. 182-183.)

DERS DIŞI ETKİNLİK

Zorluklara karşı sabırlı olmakla ilgili ayet ve hadisler bularak sunu hazırlayınız

48 bk. Nisâ suresi, 29. ayet.
49 bk. Bakara suresi, 195. ayet.
50 Mâide suresi, 32. ayet.
51 Hayati Hökelekli, "İntihar", TDV İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 351.

4. KUR'AN'DAN MESAJLAR: EN'ÂM SURESİ 151 VE 152. AYETLER

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۚ وَلَا
تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ
مِنْهَا وَمَا بَطَنَۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۚ وَاَوْفُوا
الْكَيْلَ وَالْم۪يزَانَ بِالْقِسْطِۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۚ وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا
قُرْبٰىۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُواۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَۙ ﴿١٥٢﴾

"De ki: Gelin, Rabb'inizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşru bir hak karşılığı olmadıkça, Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız."

"Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuzda, akraba bile olsa sözünüzde adil olun. Allah'a olan sözünüzü yerine getirin. Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır."

BULALIM

En'âm suresi 151 ve 152. ayetlerde Allah Teâlâ'nın insanlardan yapmaları ve uzak durmalarını istediği şeyleri bularak uygun yerlere yazalım.

Yapılması İstenenler	Uzak Durulması İstenenler
1) Anne ve babaya iyi davranın.	1) Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın.
2) Ölçüyü ve tartıyı doğru yapın.	2)........................
3)........................	3)........................
4)........................	4)........................
5)........................	5)........................
6)........................	6)........................

Sure Hakkında

Tamamına yakınının Mekke'de toptan indiği ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"Bu sure, ufku kaplayacak kadar çok melek tarafından yeryüzüne uğurlandı... Allah Teâlâ bununla bana ve size büyük bir ikramda bulundu..."*[52] sözleriyle insanlara tanıttığı En'âm suresi 165 ayettir. Sure ismini 136, 138, 139. ayetlerde geçen ve "deve, sığır, koyun ve keçi" anlamına gelen en'âm (tekili ne'am) kelimesinden alır. Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğuna dair kesin belgeler, puta tapıcılığı reddeden delil ve hüccetler ihtiva etmesinden dolayı (ayet 83,149) Hüccet suresi adıyla da anılır.[53] 151 ve 152. ayetler hakkında İbn Mes'ud (r.a.) "Kim Resulullah'ın mühürlü vasiyetini görmek isterse bu ayetleri okusun." demiştir.[54] Söz konusu ayetler toplum düzeninin sağlanmasına yönelik hükümler içerir. Bu bağlamda zarûrât-ı diniyye'den olan canın, malın, neslin ve dinin dokunulmazlığı ve aklı kullanmanın önemi açıkça vurgulanır.

YAZALIM

En'âm suresi 151 ve 152. ayetleri doğrultusunda aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

Dinin korunmasını bildiren ifadeler:

....

Canın korunmasını bildiren ifadeler:

....

Malın korunmasını bildiren ifadeler:

....

Neslin korunmasını bildiren ifadeler:

....

Aklın korunmasını bildiren ifadeler:

....

Ayetin Açıklamaları

En'âm suresi 151. ayet, **"Gelin, Rabb'inizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım..."** ifadesi ile başlamakta ve içeriğinde yasaklarla birlikte birtakım emirlerin de bulunduğu görülmektedir. Bu durum, emirler ile yasakların arasındaki bağı ortaya koymaktadır. Haramlar yalnız yasaklarla değil emirlerle de anlaşılır. **"...Anaya babaya iyi davranın..."** emri **"anne ve babanızı incitmeyiniz."** yasağını da içine alır. İslam dininde Allah'a (c.c.) ve O'nun Peygamberine (s.a.v.) saygı ve itaatten sonra anne-babaya saygı ve itaat üçüncü sırada gelmektedir.

Allah Teâlâ **"...O'na (Allah'a) hiçbir şeyi ortak koşmayın..."** buyurarak zarûrât-ı diniyye'de yer alan, dinin korunması ilkesinin ihlalini, haram kılınanların en başında zikretmektedir. Aynı ilke önemine binaen 152. ayette farklı yönüyle tekrar ifade edilmektedir: **"...Allah'a olan sözünüzü yerine getirin..."**

52 M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C 3, s. 374-375.
53 Emin Işık, "En'âm Suresi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 11, s. 169.
54 İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ Hâfız ed-Dimeşkî, Tefsirü'l-Kur'ani'l-Azim, C 4, s. 50.

Dinin korunması öncelikle Allah'a (c.c.) teslim olmak ve yalnızca O'na kulluk edip yalnızca O'ndan yardım dilemekle başlar. Kişi Müslüman olmakla Allah'a (c.c.) bu yönde bir söz vermiş olur. 152. ayette de belirtildiği gibi Allah Teâlâ kullarından bu sözlerini yerine getirmelerini yani dinin hükümlerini hayata geçirmelerini emretmektedir. Bunun için, aklı kullanmanın önemi büyüktür. Zira; şirkten uzak durmak, ölçü ve tartıda adaleti gözetmek, kimsenin yaşama hakkına müdahale etmemek, haksızlık yaparak başkalarının malını yememek, çirkin işlerden uzak durmak gibi işlerin faydası akılla kavranabilecek düzeydedir. Bu hakikat **"...İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız."** şeklinde ifade edilerek insanları düşünmeye teşvik etmiştir.

En'âm suresi 151. ayette geçen "şirk" kavramının doğru anlaşılması çok önemlidir. Çünkü İslam dini tevhid inancı üzerine bina edilmiştir ve şirk, Allah'ın (c.c.) asla affetmeyeceği en büyük günahtır. Açık örneği İslamiyet'ten önceki Arap toplumunda puta tapıcılık olarak görülen şirkin birçok çeşidi vardır.

ŞİRK

- Allah'tan (c.c.) başkasına ibadet etmek ve onlara kutsiyet vermek şirktir.
- Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelerek, kendi heva ve heveslerine uymaları veya başka insanların emrettiklerini yapmaları, yasak ettiklerini de yapmamaları şirktir.
- Allah'tan (c.c.) başkasına dua etmesi ve ondan medet umması şirktir.
- Cennete girmek, cehennemden uzak olmak veya günahların bağışlanması için başka bir kişinin aracı kabul edilmesi ve o kişiden yardım dilenmesi şirktir.

"...Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin..." emri, günümüzde de dikkat edilmesi gereken bir husustur. Zira günümüzde aileleler çocuklarına kaliteli ve lüks bir yaşam sunamama endişesiyle gebelikleri sonlandırmakta ve olabildiğince az sayıda çocuk sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Bu durum İslam'ın canın ve neslin korunması ilkesi ile çelişmektedir. Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: **"Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim..."**[55]

İslam dini harama yaklaştıran işleri de haram saymıştır. Allah Teâlâ, **"...(Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın..."** buyurarak, harama giden tüm yolların terk edilmesini emretmiştir. Bu bağlamda zina haram olduğu gibi bu fiile insanları yaklaştıracak ölçüsüz, çirkin davranışlar da haramdır. Haramlar konusunda iyi niyetli amaçlardan da sakınmak gerekir. Kumar haram ise kumarla kazanılan parayı hayır kuruluşuna vermeyi amaçlamak dinen kumarı meşru kılmaz. İslam dini, sınırlı sayıda koyduğu yasaklarla insanların mutluluğunu hedeflemektedir. En'âm suresi 152. ayete Allah Teâlâ bu gerçeği insanlara bildirerek son veriyor: **"...Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır."**

55 İbn Mâce, Nikâh, 1.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıda verilen açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İcma, mübah ve mekruh kavramlarını açıklayınız.

....

....

....

2. İslam'ın helal ve haramı belirlemedeki ölçütlerini yazınız.

....

....

....

3. İslam'ın fakirliği önlemeye yönelik aldığı tedbirleri yazınız.

....

....

4. İşçinin haklarını ve görevlerini yazınız.

....

....

B. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları uygun şekilde cevaplayınız.

5. İslam dini ortaya koyduğu ilkelerle yeryüzünde güven ve huzur ortamı oluşturmayı amaçlamıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için canın korunmasının üzerinde ısrarla durur.

Yukarıdaki paragrafı en güzel şekilde destekleyen ayet aşağıdakilerden hangisidir?

A) "Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir..."

(Mâide suresi, 90. ayet.)

B) "...Kim bir kimseyi... öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur..."

(Mâide suresi, 32. ayet.)

C) "İnsanlardan öyleleri vardır ki: "Biz Allah'a ve ahiret gününe iman ettik." derler; oysa inanmış değillerdir." (Bakara suresi, 8. ayet.)

D) "Rabb'in O'ndan başkasına kulluk etmemenizi, anneye babaya iyilikle muamele etmenizi emretti..." (İsra suresi, 23. ayet.)

E) "Onlar, 'Ey Rabb'imiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle' diyenlerdir." (Furkân suresi, 74. ayet.)

6. "Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur." (Nahl suresi, 115. ayet.)

Yukarıdaki ayete göre aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) Yenilmesi haram kılınanlar dört tanedir.

B) Haddi aşmadan her şey yenebilir.

C) Zaruretler haramları mübah kılar.

D) Kendiliğinden ölmüş hayvanlar yenilemez.

E) Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar haram kılınmıştır.

7. Yenilmesi aslen helal olan gıdaların elde ediliş yöntemi de önemlidir. Buna göre aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Yenilmesi helal olan hayvanlar helal yiyeceklerle beslenmelidir.

B) Hayvan kesiminde Allah'ın (c.c.) adının anılması gerekmektedir.

C) Yenilmesi helal olan gıdalara katılan maddeler de helal olmalıdır.

D) İstihale yöntemi tüm gıdaları helal hâle çevirmektedir.

E) Genetik değişiklikle gıdalar sağlığa zararlı hâle gelirse yenilmesi caiz olmaz.

8. Aşağıda verilen ayet ve hadislerden hangisi ekonomik hayatla ilgili değildir?

A) *"Kişi kendi emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir yiyecek yememiştir..."* (Buhârî, Buyû, 15.)

B) "…Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin…" (Nisâ suresi 36. ayet.)

C) "…Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin…" (En'âm suresi 151. ayet.)

D) *"Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günah olarak yeter."* (Ebû Dâvûd, Zekat, 45.)

E) "...ölçüyü ve tartıyı doğru yapın..." (En'âm suresi 152. ayet.)

" Haram, Allah'ın kitabında haram kıldıklarıdır. Helal, Allah'ın kitabında helal kıldıklarıdır. Hakkında açıklama bulunmayanlar ise sizleri serbest bıraktıklarıdır." (Tirmizi, Libâs, 6.)

9. Yukarıdaki hadis-i şerifte "serbest bırakılanlar" olarak tanımlanan kavram aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir.

A) Haram **B)** Müfsit **C)** Farz

D) Mendup **E)** Mübah

C. Aşağıdaki soruları ayetlere göre cevaplayınız.

"Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa, Allah'ın sözleri (yazmakla) yine de tükenmez. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Lokmân suresi 27. ayet.)

"İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu..."

(Rûm suresi, 41. ayet.)

10. Rum suresi 41. ayeti genetiği değiştirilmiş ürünler ve insan sağlığı üzerindeki etkileri bağlamında değerlendiriniz.

....

....

....

11. Birey ve toplum olarak yeryüzünde Allah'ın (c.c.) var ettiği dengeyi korumak için neler yapılabilir? Yazınız.

....

....

....

12. Dinin, canın, aklın, neslin ve malın korunmamasını yeryüzünde düzenin bozulması açısından değerlendirerek yazınız.

....

....

....

Ç. Aşağıda verilenleri uygun şekilde eşleştiriniz.

1 Tedavi maksatlı tıbbi bir işlemdir. Günümüz İslam âlimleri onun bazı şartlarla caiz olduğunu açıklamışlardır.

2 Ötenazinin dinen hükmüdür.

3 Dinin içtihada konu olmayan kesin emir ve yasaklarıdır.

4 Ceset üzerinde yapılan tıbbi inceleme.

5 Allah'a inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme.

A Otopsi

B Organ nakli

C Zarûrât-ı dîniyye

D Haram

E Şirk

F Farz